

ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ «ՎԿԱՅԱԿԱՆ»
(Ույծի դամբարանների միջգիտակարգային ուսումնասիրությունից)
Զարդարյան Մ. (ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության
ինստիտուտ, ՀՀ)
Մկրտչյան Ռ. (ԵՊՀ, ՀՀ)
Հակոբյան Ա. (Սոցիալական գիտությունների ինստիտուտ, ՌԴ)
mhzardar@gmail.com

Բանալի բառեր՝ Սյունիք, վաղերվանդյան շրջան, դամբարան,
կենսահնագիտություն:

Սյունիքի պատմական Ծղուկ գավառում գործարկված հայ-ամերիկյան «Որոտան» հնագիտական ծրագրի շրջանակներում՝ Ույծի բազմաշերտ բնակավայրի տարածքում 2006-2007 թթ. պեղվեցին մի շարք դամբարաններ, որոնց միջգիտակարգային ուսումնասիրության արդյունքները միանգամայն կարևոր են ինչպես բուն հուշարձանի, այնպես էլ տվյալ տարածաշրջանի պատմության և բնակչության կենսաբնութագրի լուսաբանման տեսանկյուններից:

Պեղված դամբարաններից մի քանիսը հայտնաբերվեցին Ույծի մեծածավալ վաղերկաթեդարյան բնակավայրի (Ք. ա. XIII-XI դդ.) ստորին թաղամասի կառույցներից մեկում (AT-1): Դատելով հնագիտական իրավիճակից՝ դրանք տեղակայվել են այստեղ սկզբնական բնակավայրի ավերումից հետո և ժամանակագրորեն հարաբերվում են մի քանի հարյուրամյակ անց նույն տարածքում վերահաստատված նոր՝ վաղերվանդյան բնակավայրի հետ:

Ըստ սակավաթիվ հնագիտական գտածոների և կառուցման մանրամասների՝ Ույծի այս դամբարանները պատկանում են Ք. ա. VI-V դարերին բնորոշ «ջրհորատիպ» դամբարանների թվին: Տեղական բազալտից խնամքով շարված, 1,3-1,5 մ բացվածքով այս կառույցները ունեն մինչև 2 մ խորություն և դեպի հատակը լայնացող խուց: Տեղակայված լինելով հիմնաժայռի վրա՝ դրանք զուրկ են տվյալ տիպին բնորոշ սալահատակից: Խցերը ծածկվել են

խոշոր սալերով, ինչի համար օգտագործվել են ավերված վաղերկաթեդարյան բնակարանի սալահատակի քարերը:

Ներկայացվող ուսումնասիրության համար ընտրվել է հիշյալ դամբարաններից մեկը (# 2), որն աչքի է ընկնում ինչպես կառույցի տիպականությամբ, այնպես էլ հնամարդաբանական նյութերի պահպանվածությամբ և թաղման ծեսի մանրամասներով: Միակ ննջեցյալը տեղակայվել է վերջինիս խցում նստած դիրքով, հենված խցի պատին, ծալված ոտքերով: Դիադրման ավարտին, խուցը հողով չի լցվել, ինչի արդյունքում կմախքը (բացառությամբ ոտքի ոսկրերի) հետագայում կորցրել է իր սկզբնական անատոմիական պատկերը: Թաղման ծիսակատարությունն ամփոփվել է ծածկի վերին սալի վրա կատարված այծի և խոզի ամբողջական մարմինների զոհաբերությամբ:

Հնամարդաբանական տվյալները բնորոշում են ննջեցյալին որպես դուլիխոկրան, նեղ, ցածր, ու նրբակազմ դիմային կմախքով և մոտ 165 սմ հասակով, 35-45-ամյա տղամարդու:

Նույն նյութի քննությունը կենսահնագիտական մեթոդների կիրառմամբ՝ հնարավորություն է ընձեռում վերականգնելու տվյալ անհատի որոշ «կենսագրական» տվյալները: Այսպես, վերջինիս մոտ տեսանելի են ատամների կարիեսը և վերին ու ստորին ծնոտների արսցեսները: Ողնաշարի գոտկային մասում խաթարված է ողերի դասավորվածությունը, իսկ ողերի մարմնի վրա ակներև են ոսկրային կոշտուկներ: Վերջին խեղումները, ամենայն հավանականությամբ, արդյունք են կյանքի ընթացքում կրած երկարատև ֆիզիկական ծանրաբեռնվածության: Թերևս նույնի մասին են վկայում ննջեցյալի ձեռքի ֆալանգների վրա առկա ցցուն ոսկրային ելունդները:

Դամբարանում հայտնաբերված հնագիտական նյութերի ծայրաստիճան սակավության պարագայում, անհնար է որևէ լրացուցիչ պատկերացում կազմել այս անձնավորության կենսընթացի մասին: Այդուհանդերձ, ելնելով դամբանակառույցի չափերից և որակից, ինչպես նաև հետթաղումնային զոհաբերության համեմատական «ճոխությունից», կարելի է ենթադրել, որ նա չի

պատկանել Ույծի վաղերվանդյան բնակչության ստորին
(ստրկական-ծառայական) խավին:

Բերված արդյունքները նշանավորում են Ույծ հնավայրի
նպատակային ուսումնասիրության նոր փուլը, որը կխորացվի
հաջորդիվ:

THE MAUSOLEUM AS A BIOGRAPHIC “CERTIFICATE”

(Multi-Disciplinary Investigation of Mausoleums of Uits, Syunik)

Zardaryan M. (National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Institute of
Archaeology and Ethnography, Armenia),

Mkrtchyan R. (Yerevan State University, Armenia),

Hakobyan A. (Institute of Social Sciences, Russia)